

Researcher: Social Science Studies

RSSS
ISSN:2148-2691

(2018) Cilt 6 / Sayı 3, s. 129-140

Ergenlerde Akran Zorbalığı İle Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Tutumu Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi

Gülsün AYRAN¹, Ayda ÇELEBİOĞLU²

Özet

Ebeveyn tutumu çocuğun gelişiminde son derece önemlidir. Kişilik gelişiminin başladığı ergenlik sürecinde çocuklar ebeveynlerini rol model olarak kendi kişiliğini şekillendirmeye başlar ve bu doğrultuda ilişkilerini yönetir. Bu çalışmanın amacı, ailenin çocuk yetiştirmedeki tutumu ile akran zorbalığı arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu çalışma, Erzincan ilinde bulunan üç ayrı Ortaokul öğrencileri ve onların ebeveynleri ile yürütülmüştür. Veriler soru formu, Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme ölçeği ile Aile Yaşamı ve Çocuk Yetiştirme Tutum ölçeği aracı ile toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde; yüzdeler dağılımlar, ortalamalar, Post Hoc Bonferroni, Sidak testi, tek yönlü ANOVA ve Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Öğrencilerin %8'inin kurban, %7'sinin zorba, %8'inin de hem zorba hem kurban olduğu ve %77'sinin ise zorbalık olayına karışmadığı görülmüştür. Ailesi aşırı koruyucu olan ve ailesinde geçimsizlik olan öğrencilerin zorbalık döngüsünde kurban olarak yer aldığı belirlenmiştir. Sıkı disiplin alt boyut puan ortalamaları istatistiksel olarak gruplar arasında değişim göstermemesine rağmen hem zorba hem kurban olan öğrencilerin daha fazla sıkı disipline maruz kaldığı saptanmıştır. Çocuk yetiştirme tutum ölçeği ile akran zorbalığını belirleme ölçeği arasındaki ilişki incelendiğinde; koruyuculuk alt boyut puanı arttıkça zorbalık yapan öğrencilerin toplam puanı düşüş gösterdiği belirlenmiştir. Geçimsizlik alt boyut puanı arttıkça da zorbalığa maruz kalan öğrencilerin toplam puanı da artış olduğu saptanmıştır. Çocuk yetiştirme tutumundaki bazı parametrelerin zorbalık döngüsündeki rolleri etkilediği belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler : çocuk yetiştirme tutumu, akran zorbalığı, ergenler.

Determination of the Relation Between Peer Bullying in Adolescents and Child Rearing Attitudes of Parents

Abstract

Parental attitude is a big issue in the development of the child. During adolescence, where the development of personality begins, children will start to shape their own personality by taking their parents role model and will lead relations in this direction. The aim of this study is to investigate the relationship between the peer victimization and parental attitudes in bringing up children. This study was conducted with students from three different secondary schools and their parents in the province of Erzurum, Turkey. The data were collected using a questionnaire, the Peer Victimization Scale and the Family Life and Parenting Attitude Scale. In the analysis of the data, percentiles, means, one way

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, gulsun_ayran@hotmail.com

² Prof. Dr., Mersin Üniversitesi, aydaç@mersin.edu.tr

ANOVA, Post Hoc Bonferroni, Sidak test, and Pearson correlation analysis were used. 8% of students were victim, 7% were persecutor, 8% were both victim and persecutor and 77% were not involved in bullying. It was determined that the students who had overprotective families and parental incompatibility became victims of bullying. Despite the strict discipline sub-scale did not differ statistically between the groups, it was found that both the bully and victim students had been exposed to more strict discipline. When the relationship between child-rearing attitude scale and peer victimization scale was investigated, it was determined that there was a decrease in total score of bullies as the protectiveness sub-scale score increases. As the subscale of incompetence increased, the scores of the students who were exposed to the bullying increased. It was determined that some parameters in child-rearing attitude affect the roles in the bullying cycle.

Keywords: family attitude, peer victimization, adolescents.

GİRİŞ

Zorbalık, eskiden beri okullarda ortaya çıkan yaygın bir davranışsal sorun olarak görülmekte, kısa süreli mutluluk ve depresyondan ölüme kadar pek çok olumsuzluklara neden olmaktadır (Efobi & Nwokolo, 2014; Albayrak, Yıldız & Erol, 2012). Zorbalık kavramı ilk kez 1970'li yıllarda Dan Olweus tarafından tanımlandığı için uluslararası çalışmalarda en sık kullanılan tanım Dan Olweus'un tanımıdır. Olweus, zorbalığı, zayıf öğrencilere karşı bir veya daha fazla öğrencinin tekrarlayan, kasıtlı ve zararlı davranışları olarak tanımlamıştır (Ayas & Pişkin, 2015; Ekşisu, 2014). Zorbalık davranışı, bir yada daha fazla öğrencinin sözlü, fiziksel yada duygusal taciz, yıldırma veya hatta izolasyon yoluyla başka bir öğrenciye karşı güç kazanmaya çalışması durumunda ortaya çıkmaktadır (Efobi & Nwokolo, 2014). Öğrenciler hem zorba hem kurban olarak yada her iki rolde bulunarak zorbalığa karışabilmektedir (Salmivalli, 2009). Zorbalık sözel taciz, vurma, tekmeleme, dayak atma, başkalarının eşyalarını yok etme ya da şantaj da dahil olmak üzere doğrudan olduğu gibi oyun dışı bırakılması, hakkında dedikodu çıkarılması veya küçük düşürme gibi kasti sosyal dışlanmayı ifade eden ilişkisel zorbalık şekline de olabilir (Wolke & Skew, 2012).

Zorbalık, dünyadaki ergenlik çağındaki gençler için önemli bir sorundur. Kırk ülkeden 53.249 ergen ile yapılan bir araştırmada, ergenlerin %26'sının zorbalığa karıştığı gözlemlenmiştir (Albayrak, Yıldız & Erol, 2012). Benzer şekilde geniş çaplı uluslararası bir araştırmada da, orta öğretim okullarındaki çocukların ortalama %27'sinin zorbalığa karıştığını bunların; yaklaşık %13'ünün kurban, %11'inin zorba ve %4'ünün de hem zorba hemde kurban olduğu bildirilmiştir (Jansen vd., 2012). Türkiye'nin en büyük şehri olan İstanbul'da lise öğrencileri ile yapılan bir çalışmada ise, öğrencilerin %22'sinin kurban, %9,2'sinin zorba, %9,4'ünün hem zorba hem kurban olduğu ve %59,4'ünün de zorbalık davranışına katılmadığı saptanmıştır (Erginöz vd., 2015).

Ailesel etkenlerin hem zorbalık davranışının oluşumunda hem de zorbalığın önlenmesinde önemli bir rolü vardır (Ekşisu, 2014). Ebeveynlerin davranışları ve ruh halleri çocuk davranışlarını etkilemektedir. Aile geçmişi, çocukların yetiştirme tutumları, sosyal ve mali koşullar, erken çocukluk çağı boyunca çocuklara sunulan aile ortamı zorbalığın başlıca nedenleri arasındadır (Salehi, Patel, Taghavi & Pooravari, 2016). Dolayısıyla aile içi şiddet, saldırgan davranış modellemesi ve saldırganlık normlarının oluşturulması yoluyla zorbalık davranışını şekillendirir. Örneğin, hem ebeveyn çatışmasına maruz kalma hem de sallama, itme, tokat atma, delme, kemer, süpürge veya sopa gibi nesnelere kullanarak uygulanan fiziksel disiplin yöntemleri, zorbalığa maruz kalma ve saldırganlık ile pozitif

yönde ilişkilendirilmiştir (Spiriggs, Lannotti, Nansel & Haynie, 2007; Ortiz, Romera & Ruiz, 2016).

Ciddi fiziksel ve ruhsal travmalara neden olabilen zorbalık olgusu, okul ortamında sıklıkla görülen bir şiddet sorunudur (Karataş & Öztürk, 2009). Zorbalık olgusunun çocuklar üzerindeki psikolojik ve sosyolojik etkileri yalnızca okul yıllarıyla sınırlı olmayıp yaşamın sonraki dönemlerinde de devam etmektedir (Gökler, 2009). Zorbalığa uğrayan çocukların; uyku sorunları, baş ağrısı, karın ağrısı, yatak ıslatma, depresyon, yalnızlık, sosyal kaygı, endişe ve sosyal fobi gibi psiko-sosyal problemler yaşadıkları bilinmektedir (Fekkes, Pijpers & Vanhorick, 2005; Doğan, 2010).

Zorbalık olgusunun çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri yaşamın ileriki dönemlerine kadar uzanması nedeniyle okul çalışanlarının akran zorbalığına neden olan davranışlarını anlamalarını, başarılı önleme ve durdurma girişimlerinde bulunmalarını zorunlu kılmaktadır. Bu doğrultuda zorbalığın çözümünün ancak okul yöneticileri, okul rehberlik servisi, öğretmenler, okul hemşiresi ve gerektiğinde hekimden oluşan çok disiplinli bir ekibin koordineli bir şekilde çalışması ile mümkün olabileceği belirtilmektedir (Ekşisu, 2014; Arslan & Savaşer, 2012; Fekkes, Pijpers & Vanhorick, 2005). Son zamanlarda birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de araştırma konusu olan akran zorbalığı; hekimler, psikiyatri hemşireleri, okul hemşireleri, psikologlar, rehberlik ve psikolojik danışmanları gibi sağlık profesyonelleri ve araştırmacılar tarafından incelenmeye başlamıştır. Bu durum ülkemizde çok etkin olmayan okul sağlığı hemşireliğinin yaygınlaştırılması ve güçlendirilmesini zorunlu kılmaktadır (Arslan & Savaşer, 2012).

Bu çalışmanın amacı, ailenin çocuk yetiştirmedeki tutumu ile akran zorbalığı arasındaki ilişkiyi incelemektir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Amacı, Türü, Evreni ve Örneklem Seçimi

Araştırma, ailenin çocuk yetiştirmedeki tutumu ile akran zorbalığı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla tanımlayıcı ve ilişki arayıcı olarak yapılan araştırmanın evrenini Erzincan il merkezinde Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ortaokullardaki 2012-2013 eğitim-öğretim yılında 6., 7. ve 8. sınıflarda eğitim gören çocuklar ve aileleri oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini belirlemek için 15 devlet okulu sosyoekonomik düzeylerine göre üç gruba ayrılmış, her grup bir küme olarak kabul edilmiş ve her kümeden bir okul kura yöntemi ile seçilmiştir. Sosyoekonomik düzeylerine göre seçilen bu okulların 6. 7. ve 8. sınıflarının A ve B şubelerinde eğitim görmekte olan öğrenciler çalışmanın örneklem grubunu oluşturmuştur. Bazı okullarda C şubesinin bulunmaması nedeniyle araştırma A ve B şubelerinde, veri toplama formlarının dağıtıldığı günlerde okulda bulunan ve ailelerinin onayıyla çalışmaya katılmayı kabul eden toplam 307 öğrenci ile yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Soru formu

Soru formu ebeveyn ve çocuk formu şeklinde iki formdan oluşmaktadır. Ebeveyn formunda, araştırmaya katılan ebeveynin sosyo-demografik özelliklerine yönelik sorular; çocuk formunda ise, öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri ve zorbalıkla ilişkili sorular bulunmaktadır.

Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği

Mynard ve Joseph (2000) tarafından geliştirilen Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlaması Gültekin (2005) tarafından yapılmıştır. Ölçekteki maddelerin "korkutma/sindirme (terör)", "açık saldırı", "alay", "ilişkisel saldırı" ve "kişisel eşyalara saldırı" olmak üzere toplam dört alt boyut altında toplanmaktadır. 27 maddeden oluşan ölçekte cevaplar hiçbir zaman için (0), bir kere için (1) ve birden fazla için (2) olarak puanlanmaktadır. Ölçekten alınacak maksimum puan 54, minimum puan sıfırdır. Ölçekten alınan yüksek puan, akran zorbalığına maruz kaldığını, düşük puan ise nadiren maruz kaldığını ya da hiç maruz kalmadığını göstermektedir. Ölçeğin toplam Cronbach Alfası 0.92'dir. Bu çalışmada ise Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği Cronbach Alfası ölçeğin zorbalığa maruz kalma bölümü için 0.92 ve zorbalık yapma bölümü için 0.93 olarak bulunmuştur.

Aile Yaşamı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (AYÇYTÖ)

Schaefer ve Bell (1958) tarafından Amerika'da geliştirilmiştir. AYÇYTÖ'nin Türkçe'ye çevirisi ve uyarlanması Güney, Le Compte ve Özer (1978) tarafından yapılmıştır. Ölçekte "aşırı koruyuculuk", "demokratik tutum ve eşitlik tanıma", "ev kadınlığı rolünü reddetme", "geçimsizlik" ve "sıkı disiplin" olmak üzere 5 alt boyut ve toplam 60 madde bulunmaktadır. Ana-babalara, çocuk ve gençlere uygulanabilen bu ölçekte, cevaplar "daima uygun buluyorum" için (4), "genellikle uygun buluyorum" için (3), "biraz uygun buluyorum" için (2) ve "hiç uygun bulmuyorum" için (1) olarak puanlanmaktadır. Ancak 2, 29 ve 44. maddelere verilen yanıtlar tersine puanlanır. Her alt boyut için ayrı puan elde edilir. Toplam puan yoktur. Alt boyutlardan alınan puanlar birbirleriyle karşılaştırılmaz. Her alt boyut toplam puanının yüksekliği, o boyutta yansıtılan tutumun onaylandığını gösterir. Ölçeğin Cronbach alfası 0.91'dir (Le Compte, Le Compte & Özer, 1978). Bu çalışmada, AYÇYTÖ'nin Cronbach alfası 0.89'dur.

Veri Toplama Yöntemi

Araştırma verilerini toplamak için etik kurul kararı (28.09.2012 tarih ve 2012.4.1/2 numaralı) alındıktan sonra, İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden izin alınmıştır. Kasım 2012-Ocak 2013 tarihleri arasında araştırma kapsamındaki ortaokullarının yöneticileri ile görüşülüp araştırma için çalışma saatleri belirlenmiştir. Ailelere Bilgilendirilmiş Onam Formu, soru formu ve AYÇYTÖ çocuklar aracılığıyla gönderilmiştir. Çocuğun çalışmaya katılmasına izin veren aileler bilgilendirilmiş onam formunu imzalayarak, Soru Formu ve AYÇYTÖ'ni doldurarak öğrenciler aracılığıyla okula geri gönderilmiştir. Ebeveynleri tarafından çalışmaya katılmasına izin verilen öğrencilere soru formu ve "Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği" belirlenen tarihler ve saatlerde rehber öğretmen eşliğinde sınıf ortamında ve yaklaşık 10 dakikalık sürede uygulanmıştır.

Ayrıca anket uygulaması ile ilgili cevapların gönüllü olarak verilmesi gerekliliğinden araştırmaya alınan öğrencilerin ve ailelerinin gönüllü ve istekli olmalarına özen gösterilip, çalışmaya katılıp katılmamakta özgür oldukları açıklanmıştır. Bunun yanında öğrencilerden veri toplamadan önce ebeveynlerinden yazılı onam alınıp, öğrencilere ve ebeveynlere verdikleri bilgilerin gizli tutulacağı, başka hiçbir yerde kullanılmayacağı, istedikleri anda çalışmadan ayrılacakları açıklanmıştır.

Verilerin Analizi ve Değerlendirilmesi

Verilerin istatistiksel analizinde SPSS 18.0 paket programı kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde; yüzdeler, ortalamalar, Post Hoc Bonferroni, Sidak testi, tek yönlü ANOVA ve Pearson korelasyon katsayı hesaplaması kullanılmıştır. Tüm testlerde istatistiksel önem düzeyi 0.05 olarak alınmıştır.

BULGULAR

Tablo 1. Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklere Göre Dağılımı (n=307)

Tanımlayıcı Özellikler		Sayı	%
Cinsiyeti	Kız	167	54.0
	Erkek	140	46.0
Yaşı	11	27	9.0
	12	96	31.0
	13	117	38.0
	14	67	22.0
Sınıfı	6	90	29.0
	7	113	37.0
	8	104	34.0
Aile tipi	Anne-baba bir arada	290	95.0
	Anne-baba ayrı	10	3.0
	Baba vefat etmiş	7	2.0

Çalışma kapsamına alınan öğrencilerin tanımlayıcı özellikleri Tablo 1’de verilmiştir. Öğrencilerin %54’ünün kız, %38’inin 13 yaşında, %37’sinin 7. sınıfta okuduğu, %95’inin anne ve babasıyla yaşadığı belirlenmiştir.

Tablo 2. Ebeveynlerin Tanıtıcı Özelliklere Göre Dağılımı (n=307)

	Özellikler	Sayı	%
Ebeveyn	Anne	218	71.0
	Baba	89	29.0
		X±SS (Medyan)	Min-Maks
	Anne yaşı	38.78±5.29 (39)	28-53
	Baba yaşı	42.55±5.65 (42)	30-57
Anne Eğitimi	Okuryazar	72	23.0
	İlkokul	102	33.0
	Ortaokul	58	19.0
	Lise	70	23.0
	Üniversite ve üstü	5	2.0
Baba Eğitimi*	Okuryazar	18	6.0
	İlkokul	88	29.0
	Ortaokul	59	20.0
	Lise	102	33.0
	Üniversite ve üstü	33	10.0

Annenin Çalışma Durumu	Çalışan	28	10.0
	Çalışmayan	279	90.0
Babanın Çalışma Durumu	Çalışan	290	97.0
	Çalışmayan	10	3.0
Aylık Gelir Durumu	Gelir giderden az	99	32.0
	Gelir gider eşit	135	44.0
	Gelir giderden fazla	73	24.0

*Babası vefat etmiş çocuk sayısı (7)

Tablo 2’de ebeveynlerin tanıtıcı özelliklerine göre dağılımı incelendiğinde; %71’inin anne olduğu ve annelerin yaş ortalamasının 38.78±5.29, medyanın 39 olduğu saptanmıştır. Annelerin %33’ünün ilkokul mezunu olduğu ve %90’ının çalışmadığı, babaların ise %33’ünün lise mezunu olduğu ve %97’sinin çalıştığı belirlenmiştir. Ailelerin %44’ünün geliri giderine eşittir.

Tablo 3. AYÇYTÖ Alt Boyutları Puan Ortalamaları

Alt boyutlar	X±SS (Medyan)	Min – Maks
Aşırı koruyuculuk	53.52±6.48 (54)	32 – 64
Demokratik tutum ve eşitlik	27.18±3.31 (27)	17 – 36
Ev kadınlığı rolünü reddetme	32.81±6.80 (33)	15 – 52
Geçimsizlik	15.41±3.74 (16)	6 – 24
Sıkı disiplin	44.41±8.20 (45)	22 – 66
Toplam	173.34±21.03 (175)	107-231

Tablo 3 incelendiğinde; aşırı koruyuculuk alt boyutu puan ortalaması 53.52±6.48, demokratik tutum ve eşitlik alt boyutu puan ortalaması 27.18±3.31, ev kadınlığı rolünü reddetme alt boyutu puan ortalaması 32.81±6.80, geçimsizlik alt boyutu puan ortalaması 15.41±3.74 ve sıkı disiplin alt boyutu puan ortalaması 44.41±8.20 olarak elde edilmiştir. PARI ölçeği toplam puan ortalaması ise 173.34±21.03 olarak elde edilmiştir.

Tablo 4. Öğrencilerin Zorba veya Kurban Olma Durumları ile Zorbalık Döngüsündeki Roller

Zorbalık Yapma	Sayı	%
Zorbalık Yapmayanlar	260	85.0
Zorbalık Yapanlar	47	15.0
Zorbalığa Maruz Kalma	Sayı	%
Zorbalığa Maruz Kalmayanlar	259	84.0
Zorbalığa Maruz Kalanlar	48	16.0
Roller	Sayı	(%)
Ne zorba ne kurban	236	77.0
Kurban	24	8.0
Zorba	23	7.0
Hem zorba hem kurban	24	8.0

Öğrencilerin akran zorbalığı belirleme ölçeğine göre zorba ve kurban olma durumu incelenmiş; %15'i arkadaşlarına zorbalık yaptığını belirtirken, %16'sı arkadaşlarından zorbalık gördüğünü ifade etmiştir. Öğrencilerin %77'si ne zorba ne de kurban, %8'i kurban, %7'si zorba ve %8'inin de hem zorba hem de kurban olduğu belirlenmiştir.

Tablo 5. Çocukların Zorbalık Döngüsü Rollerine göre AYÇYTÖ Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Alt boyutlar	Roller			Hem zorba hem kurban X±SS	p
	Ne zorba ne kurban X±SS	Kurban X±SS	Zorba X±SS		
Aşırı koruyuculuk puanı	53.60±6.34	56.67±5.89	49.87±6.12	53.12±7.33	F : 4.511 p: 0.004*
Demokratik tutum ve eşitlik puanı	27.12±3.30	27.62±2.83	28.00±3.18	26.54±3.99	F : 0.938 p : 0.423
Ev kadınlığı rolünü reddetme puanı	32.37±7.02	35.71±5.60	32.48±6.27	34.54±5.36	F : 2.348 p : 0.073
Geçimsizlik puanı	15.14±3.79	17.08±3.08	15.39±3.87	16.50±3.18	F : 2.757 p : 0.043*
Sıkı disiplin puanı	44.36±8.20	45.58±7.60	41.96±8.29	46.04±8.62	F : 1.170 p : 0.321

F: Tek Yönlü ANOVA

*p<0.05

Tablo 5'de yapılan karşılaştırmalara göre aşırı koruyuculuk alt boyutunda, gruplar arasında değişim olduğu görülmüştür. (p<0.05) Buna göre zorbalık döngüsündeki rolü zorba olan öğrencilerin ailelerinin aşırı koruyuculuk alt boyut puan ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde zorbalık döngüsündeki rolü ne zorba ne kurban olan ve kurban olan öğrencilerin ailelerinin puan ortalamalarından daha düşük bulunmuştur. (p<0.05, Post Hoc Sidak testi) Aşırı koruyuculuk alt boyutları ile ilgili diğer karşılaştırmalarda istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır. Geçimsizlik alt boyut skoru zorbalık döngüsündeki rollere göre, ne zorba ne kurban olan öğrencilerin ailelerinin geçimsizlik alt boyut puan ortalaması istatistiksel olarak anlamlı olacak şekilde zorbalık döngüsündeki rolü kurban olan öğrencilerin ailelerinin puan ortalamalarından daha düşük bulunmuştur. (p<0.05, Post Hoc Sidak testi)

Tablo 6. PARI Alt Boyutları İle Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği Arasındaki İlişki

Alt boyut ikilileri	Zorbalığa maruz kalan		Zorbalık yapan	
	R	P	r	p
Aşırı koruyuculuk	-0.050	0.385	-0.174	0.002*
Demokratik tutum ve eşitlik	-0.068	0.236	-0.047	0.407
Ev kadınlığı rolünü reddetme	0.103	0.070	0.017	0.766
Geçimsizlik	0.140	0.014*	0.069	0.226
Sıkı disiplin	-0.010	0.857	-0.061	0.284
Toplam	0.028	0.622	-0.067	0.241

r: Pearson Korelasyon Katsayısı

*p<0.05

Tablo 6’da AYÇYTÖ alt boyutları ile Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği arasındaki ilişkiyi gösteren bulgular verilmiştir. Buna göre, bazı alt boyutlar arasında zayıf ilişki bulunmuştur. Aşırı koruyuculuk alt boyutu ile öğrencilerin zorbalık yapma durumları arasında negatif yönde %17.4 düzeyinde, zayıf fakat fakat istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ilişki saptanmıştır. Buna göre aşırı koruyuculuk puanı arttıkça öğrencilerin zorbalık yapma puan ortalamaları düşüş göstermiştir. Ayrıca geçimsizlik alt boyutu ile öğrencilerin zorbalığa maruz kalma durumları arasında pozitif yönde, %14 düzeyinde, zayıf fakat istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ilişki saptanmıştır. Buna göre geçimsizlik alt boyut puanı arttıkça öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puan ortalamaları artış göstermiştir.

TARTIŞMA

Ebeveyn tutumu çocuğun gelişiminde son derece önemlidir. Kişilik gelişiminin başladığı ergenlik sürecinde çocuklar ebeveynlerini rol model olarak kendi kişiliğini şekillendirmeye başlar ve bu doğrultuda ilişkilerini yönetir. Anne babanın demokratik davranması, otoriter olması ya da aşırı koruyucu davranması çocuklarının farklı sosyal tavırlar geliştirmelerine neden olur. Bu çalışmada 307 ailenin çocuk yetiştirme tutumu ile ergenlerin akran zorbalığı arasındaki ilişki değerlendirilmiş olup, elde edilen bulgular literatür doğrultusunda tartışılmıştır.

Çalışmada ebeveynlerin AYÇYTÖ puan ortalamaları incelendiğinde aşırı koruyuculuk alt boyutunun diğer alt boyutlardan daha yüksek olduğu görülmüştür (Tablo 3). Ayyıldız (2005) yaptığı çalışmada aşırı koruyucu alt boyut puan ortalamasını 49.35 ± 9.06 , Kaynar ve Yıldız (2003) 46.75 ± 9.67 ve Aydın ve Yamaç’da (2014) 51.28 ± 7.36 olarak belirlemiş ve her üç çalışmada da aşırı koruyuculuk alt boyut puan ortalamasının diğer alt boyutlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Aşırı koruyuculuk alt boyut puan ortalamasının diğer alt boyutlardan daha yüksek bulunması geleneksel Türk aile yapısının yansıtıldığı bir göstergesi olabilir. Geleneksel Türk aile yapısına bakıldığında annelerin çocuklarına karşı aşırı özverili olduğu görülmektedir. Anneler annelik içgüdüleri nedeniyle çocuklarının yapabilecekleri işleri bile üstlenmektedirler. Annenin çocuğun yaşamında çok fazla var olması çocuğun sorumluluk almasına, kendi kararlarını vermesine ve hata yapmasına olanak tanımayan aşırı koruyucu tutumla sonuçlanmaktadır (Şanlı & Öztürk, 2012).

Farklı ülke, kültür, araştırmanın yapıldığı yaş grubu ve kullanılan ölçüm aracına bağlı olarak zorbalıkla ilgili yapılan çalışmalarda zorbalık prevalansı değişmektedir. Kurban öğrenci oranları; Avustralya’da %30 – 50; İtalya’da %28 – 40; İngiltere’de %4 – 36; Yunanistan’da %15 – 30; Portekiz’de %20 – 22; Kanada’da %21; ABD’de %10; Norveç’te %10’dur. Zorba öğrenci oranları ise; İngiltere’de %20; İtalya’da %15 – 20; Yunanistan’da %6; Kanada’da %12; ABD’de %13; Norveç’te %7 arasında değişmektedir (Gökler, 2009). Ülkemizde ise Arslan, Savaşer ve Yazgan’ın (2011) Türkiye’de akran zorbalığı prevalansı ve zorbalık döngüsünde sosyokültürel ve demografik faktörlerin rolünü araştırdıkları çalışmalarında öğrencilerin %17’sinin zorbalık döngüsünde yer aldığı saptanmıştır. Erginöz ve arkadaşlarının (2015) çalışmasında %11’inin zorba, %21’inin kurban olduğu tespit edilmiştir. Burnukara ve Altınok’un (2012) çalışmasında ise %5.1’inin zorba, %17.2’sinin kurban olduğu belirlenmiştir. Papanikolaou, Chatzikosma ve Kleio’nun (2011) çalışmasında ise öğrencilerin %17.5’nun zorba, %16’sının kurban olduğu saptanmıştır. Bu çalışmada akran zorbalığını belirleme

ölçeğine göre öğrencilerin %15'inin zorbalıkta bulunduğu, %16'sının zorbalığa maruz kaldığı belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin zorbalık döngüsündeki rollerine bakıldığında %23'ünün zorbalık döngüsünde yer aldığı %77'sinin ise zorbalık olayına karışmadığı ortaya çıkmıştır (Tablo 4).

AYÇYTÖ ile zorbalık döngüsündeki roller arasındaki ilişki incelendiğinde; aşırı koruyuculuk ile geçimsizlik alt boyutları ile zorbalık döngüsü rolleri arasında ilişki olduğu görülmüştür (Tablo 5). Çalışmada ailesi aşırı koruyucu olan ve ailesinde geçimsizlik olan öğrencilerin zorbalık döngüsünde kurban olarak yer aldığı belirlenmiştir. Benzer şekilde Georgiou'da (2008) çalışmasında ailesi aşırı koruyucu olan çocukların zorbalığa maruz kaldığını saptamıştır. Olweus (1993) çalışmasında erkek kurbanların "annelerinin bebekleri" olduğunu ve annelerin çocukları üzerinde aşırı koruyucu ve sınırlayıcı tutum sergilediği saptanmıştır. Sonuç olarak araştırmacılar ailelerin çocuklarına karşı bu tutumunun zorbalığa maruz kalmanın hem nedeni, hem de sonucu olduğu inancına varmıştır (Smokowski & Kopasz, 2005). Başka bir çalışmada aile anlaşmazlığına tanık olan yani geçimsizlik tutumuyla karşılaşan çocukların zorbalık olayına daha fazla karıştıkları saptanmıştır (Hoover, 2005). Bu çalışmada zorbalık döngüsündeki rollere göre sıkı disiplin alt boyutu puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak fark olmamasına rağmen hem zorba hem kurban olan öğrencilerin daha fazla sıkı disipline maruz kaldığı saptanmıştır. Ahmad tarafından Avustralya'da 9-12 yaş aralığındaki çocuklarda yapılan bir çalışmada zorba ve kurban çocukların ailelerinin çocuklarını baskıcı ve otoriter tutumla yetiştirdiği saptanmıştır (Ahmad & Braithwaite, 2004). Benzer şekilde Hassan (2015) tarafından yapılan çalışmada da zorbalık davranışı ile otoriter tutum arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Papanikolaou, Chatzikosma ve Kleio'nun (2011) çalışmasında ise ebeveynleri tarafından cezaya maruz kalan çocukların hem mağduriyete uğrayabileceği hemde zorbalıkta bulunabileceği tespit edilmiştir.

AYÇYTÖ alt boyutları ile akran zorbalığını belirleme ölçeği arasındaki ilişki incelendiğinde; koruyuculuk alt boyut puanı arttıkça zorbalık yapan öğrencilerin puanı düşüş görülmektedir (Tablo 6). Koruyucu tutumda ebeveynler çocuklarını aşırı derecede korur ve denetler, çocukların yapabileceği birçok şey ebeveynler tarafından yapılır böylece çocukların yaşayarak öğrenmelerinin önüne geçilmiş olur (Kılınç, 2016). Dolayısıyla aşırı koruyucu tutum çocuğun girişimciliğini engellerken diğer çocukların da zorbalık saldırılarına karşı kendisini savunabilme ve etkili şekilde başa çıkma yeteneğini sınırlayabilmektedir (Georgiou, 2008). Geçimsizlik alt boyut puanı arttıkça zorbalığa maruz kalan öğrencilerin puan ortalamaları da artmaktadır. Anne babanın birbirlerine karşı davranışları aile içi ilişkilerin temelini oluşturur. Anne baba arasında sevgi, saygı ve hoşgörüye dayanan bir ilişki olduğunda çocuğuna karşı tutumu da olumlu olur, aksine aile içinde çatışmaların yaşanması çocuğun ebeveynlerini rol model olarak bu durumu akran ilişkilerine yansıtmasına yol açmaktadır.

SONUÇ

Sonuç olarak araştırmaya katılan ebeveynlerin en fazla aşırı koruyucu ve otoriter tutuma sahip olduğu ve ebeveynler arasında karı koca geçimsizliğinin en az olduğu belirlenmiştir. Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin %15'inin arkadaşlarına zorbalık yaptığını, %16'sının arkadaşlarından zorbalık gördüğünü ifade ettiği saptanmıştır.

Öğrencilerin aşırı koruyucu tutumla karşılaşması ve ebeveynleri arasındaki geçimsizliğin zorbalığa olan eğilimlerini artırdığı tespit edilmiştir.

Bu sonuçlar doğrultusunda; araştırmanın yapıldığı bölge başta olmak üzere anne-baba ve çocuklar arasındaki iletişimi kuvvetlendirmek, anne babaların ebeveynlik becerilerini desteklemek ve geliştirmek amacıyla düzenli aile eğitim programlarının planlanması önerilebilir. Ailelere akran zorbalığının belirtileri, çocuklar üzerindeki olumsuz sonuçları, aile tutumunun akran ilişkilerine etkisi ve yaşamın ileriki dönemlerinde getirdiği olumsuz sonuçlarına yönelik ailelerin bilinçlendirilmesi amacıyla eğitim programları düzenlenebilir. Ayrıca araştırmanın yapıldığı okullarda öğrencilerin olumlu akran ilişkilerini geliştirilmek amacıyla sosyal ve kültürel etkinlikler planlayarak akran ilişkilerini desteklemeye yönelik programların düzenlenmesi de önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Ahmed, E. & Braithwaite, V. (2004). When tax collectors become collectors for child support and student loans. *Jeopardizing or Protecting The Revenue Base*, 3, 303-326.
- Albayrak, S., Yıldız, A. & Erol, S. (2012). The effect of peer bullying education on adolescents' knowledge, attitudes and behaviours towards bullying. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46, 4620-4625.
- Arslan, S., Savaşer, S. & Yazgan, Y. (2011). Prevalence of bullying in high school students in turkey and the roles of socio-cultural of demographic factors in the bullying cycle. *Indian Journal Pediatr*, 78(8), 987-992.
- Arslan, S., & Savaşer, S. (2012). Effect Of High School Students' Selfconcept and Family Relationships On Peer Bullying. *Revista Brasileira Em Promoção Da Saúde*, 25(4), 405-412.
- Ayas, T. & Pişkin, M. (2015). Akran zorbalığı belirleme ölçeği ergen formu. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 50, 316-324.
- Aydın, A. & Yamaç, A. (2014). The Relations Between the Acceptance and ChildRearing Attitudes of Parents Of Children With Mental Disabilities. *Eurasian Journal of Educational Research*, Issue 54, 79-98.
- Ayyıldız, T. (2005). Zonguldak İl Merkezinde 0-6 Yaş Çocuğu Olan Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.
- Burnukara, P. & Uçanok, Z. (2012). İlk ve orta ergenlikte akran zorbalığı: Gerçekleştiği yerler ve baş etme yolları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 15(29), 68-82.
- Doğan, A. (2010). Ekolojik sistemler kuramı çerçevesinde akran zorbalığının incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17, 149-162.
- Efobi, A. & Nwokolo, C. (2014). Relationship between parenting styles and tendency to bullying behaviour among adolescents. *Journal of Education & Human Development*, 3(1), 507-521.
- Ekşisu, M. (2014). The relationship between bullying, family functions and perceived social support among high school students. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 59, 492-496.

- Erginöz, E., Alikasıfoğlu, M., Ercan, O., Uysal Ö., Alp Z., Ocak S. & ark. (2015). The role of parental, school and peer factors in adolescent bullying involvement: results from the turkish hbsc 2005/2006 study. *Asia-Pacific Journal of Public Health*, 27(2), 1591-1602.
- Fekkes, M., Pijpers FI. & Vanhorick, SP. (2005). Bullying: who does what, when and where? Involvement of children, teachers and parents in bullying behaviour. *Health Education Research*, 20(1), 81-91.
- Georgiou, NS. (2008). Parental style and child bullying and victimization experiences at school. *Social Psychology of Education*, 11, 213-227.
- Gökler, R. (2009). Okullarda akran zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 511-537.
- Gültekin, Z. & Sayıl, M. (2005). Akran zorbalığını belirleme ölçeği geliştirme çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15, 47-61.
- Hassan, CN. (2015). Relationship between bully's behaviour and parenting styles amongst elementary school students. *International Journal of Education and Training*, 1(1), 1-12.
- Hoover, RL. (2005). A methodological study of family and personalty variables associated with discrimination and bullying. Phd Dissertation, Universty of Cincinnati, USA.
- Jansen, P., Verlinden, M., Berkel, A., Mielo OC., Ende J., Veenstra R. & ark. (2012). Prevalence of bullying and victimization among children in early elementary school: do family and school neighbourhood socioeconomic status matter? *BMC Public Health*, 12 (494), 1-10.
- Karataş, H. & Öztürk, C. (2009). Sosyal bilişsel teori ile zorbalığa yaklaşım. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 2, 61-74.
- Kaynar, D. & Yıldız S. (2003). Çocuklardaki travmatik kazalar ile annelerin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki. *Florance Nightengale Hemşirelik Dergisi*, 51, 3-24.
- Kılınç, EF. (2016). Çocuk yetiştirme tutum ölçeğinin geliştirilmesi- geçerlik ve güvenirlik çalışması. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 199-222.
- Le Compte, G., Le Compte, A. & Özer, S. (1978). Üç sosyoekonomik düzeyde ankaralı annelerin çocuk yetiştirme tutumları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 1, 5-8.
- Mynard, H. & Joseph, S. (2000). Development of the Multi Dimensional Peer Victimization Scale. *Aggressive Behavior*, 26, 169-178.
- Olweus, D. (1993). Bullying at school: what we know and what we can do. *Journal of Child Psychology and Psyciatry*, 35, 1171-1190.
- Ortiz, OG., Romera, EM. & Ruiz, RO. (2016). Parenting styles and bullying. The mediating role of parental psychological aggression and physical punishment. *Child Abuse & Neglect*, 51, 132-143.
- Papanikolaou, M., Chatzikosma, T. & Kleio, K. (2011). Bullying at School: The role of family. *Social and Behavioral Sciences* 29, 433 - 442.

- Salehi, S., Patel, A., Taghavi, M. & Pooravari, M. (2016). Primary school teachers and parents perception of peer bullying among children in Iran: A qualitative study. *Journal Psychiatry Behaviour Science*, 10(3), 1865-1873.
- Salmivalli, C. (2010). Bullying and the peer group: A review. *Aggression and Violent Behaviour*, 15, 112-120.
- Schaefer, ES. & Bell, RQ. (1958). Development of a parental attitude research instrument. *Child Development*, 29, 339-361.
- Smokowski, PR. & Kopasz, KH. (2005). Bullying in school: an overview of types, effects, family characteristics, and intervention strategies. *Children and School*, 27(2), 101-110.
- Spiriggs, A., Lannotti, R., Nansel, T. & Haynie, D. (2007). Adolescent bullying involvement and perceived family, peer and school relations: commonalities and differences across race/ethnicity. *Journal Adolescent Health*, 41(3), 283-293.
- Şanlı, D. & Öztürk, C. (2012). Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 31-48.
- Wolke, D. & Skew, AJ. (2012). Family factors, bullying victimization and wellbeing in adolescents. *Longitudinal and Life Course Studies*, 3(1), 101-119.